

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА СОЄВИРОБНИЦТВА В ЗОНІ СТЕПУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Соя відноситься до числа найбільш цінних культурних рослин. Вона дає корисні для людини харчові продукти, високопоживні корми для тварин і цінну сировину для промисловості.

Отже, враховуючи важливість сої для продовольчої безпеки країни та наявність в Україні всіх необхідних умов, а саме вітчизняні скоростиглі високоврожайні сорти, сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, розроблені і апробовані новітні вітчизняні технології її вирощування та переробки на харчові та кормові цілі, широкі експортні можливості, є об'єктивна необхідність розширення виробництва цієї культури.

Огляд останніх досліджень. В Україні соя почала культивуватись в кінці ХІХ століття, як правило в наукових цілях. Найбільші площі її товарних посівів відмічались в 1931 році - 191 тис.га. В післявоєнні роки посіви сої значно скоротилися. За період 1950-1991 рр. посівні площі під цією культурою зазнавали значних коливань - від кількох тисяч гектарів до 104 тис. га в 1991 році. Стабільна позитивна динаміка нарощування її посівів відмічається з 1998 року, і в останній період цей показник сягнув менше 750 тис. га, що відповідає проектним показникам державної програми «Соя Україна 2005-2010».

Дослідження вітчизняних науковців Бабица А.О., Адаменя Ф.Ф., Письменова В.Н., Лещенко А.К., Січкаря В.І., Шерстобитова В.В. та ін. стосуються, як правило, питань агротехнологій, сортової політики, кормових і харчових характеристик сої і соєпродуктів, можливостей вітчизняної переробної промисловості.

Економічний аспект даної проблеми порушено в наукових працях Ігнатенко М.Ч., Побережної А.А., Снігового В.С., Устік Т.В.

Формулювання завдання дослідження. Умови трансакційного періоду вступу України в СОТ, формування і стале функціонування вітчизняного ринку сої, конкурентоздатність українських соєвиробників і переробників сировини, прибутковість цієї галузі є далеко неповним переліком складових, які напряду залежать від економічної ефективності вирощування даної культури.

Економічна оцінка основних елементів технології вирощування сої, в залежності від прогнозованих рівнів урожайності, є інструмент, через призму якого можна впливати на такі показники як виробнича собівартість, рентабельності, чистий прибуток. А скорочення загальних виробничих витрат - це прямий шлях до підвищення конкурентоздатності продукції, покращення її ліквідності, зміцнення екологічної бази виробників сої. Вивченню цих питань та відшукуванню резервів зниження фінансових і матеріальних затрат при її вирощуванні, досвіду передових господарств-виробників сої присвячено матеріал даної публікації.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження останнього періоду, проведені в різних природно-кліматичних зонах України, досвід виробників, експертні оцінки дозволили досить чітко окреслити регіони можливого розміщення посівів сої, потенціальні можливості культури, прогнозні економічні і виробничі показники.

Так, згідно одержаних експериментальних даних, для вирощування сої в Україні по своїм ґрунтово-кліматичним умовам підходять 17 областей, які в сукупності формують «Соевий пояс» України. Це такі області, як Черкаська, Вінницька, Київська, Чернівецька, Хмельницька, Полтавська, Харківська, Сумська, Чернігівська, Житомирська, Кіровоградська, Дніпропетровська, Донецька, Одеська, Миколаївська, Херсонська, Івано-Франківська.

Динаміка нарощування виробництва сої за останні 5-7 років та прогнозні оцінки, що лягли в основу галузевої програми «Соя Україна 2005-2007», дають підстави

стверджувати, що українські соєвиробники можуть забезпечити валове виробництво соєсировини на рівні 1500-2000 тис.тонн. Разом з тим, слід зауважити, що такий ріст виробництва буде в основному ґрунтуватись на інтенсивному чиннику виробництва - це зростанні площі посівів. (таблиця № 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва сої в Україні, 2001-2008 р.р.

Показники	Рік							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Посівна площа, тис.га	72,9	98,2	189,6	256,3	427,1	714,8	582,8	557,0
Валовий збір, тис.т	73,9	124,7	231,9	363,3	611,5	889,6	721,7	780,0
Урожайність, у/га	9,6	12,7	12,2	14,2	14,3	12,4	12,4	14,0

Найбільші площі посівів сої на сьогодні розміщені в Полтавській, Херсонській і Кіровоградській областях. На початок 2010 року прогнозується довести їх, відповідно, до 110-130, 100-120 та 90-100 тис.га, а валовий збір зерна сої в Полтавській області - до 180-200 тис.тонн, Херсонській - 150-180 тис. тонн, Кіровоградській -140-150 тис. тонн. Що стосується ще двох провідних регіонів-виробників сої - Черкаської і Вінницької областей, то тут спостерігається збільшення валового збору сої на 55,4 % і в 2,8 рази, відповідно, якого вдалося досягти завдяки як розширенню посівних площ - на 42,9 в Черкаській і в 2,4 раза в Вінницькій, так і збільшенню урожайності на 1,2 ц/га (9,1%) і 1,8 ц/га (15%) відповідно.

Порівняльний аналіз географії виробництва зерна сої показує, що на долю степових районів припадає 52,2 % загального урожаю, Лісостепу - 44,9%, на долю Полісся -2,9%. При цьому, урожайність сої в Поліссі вища, ніж в зоні Степу та Лісостепу.

При дотриманні правил агротехніки в Степовій і Лісостеповій зонах України можливе отримання урожайності до 30ц/га. Потенціальна врожайність сучасних сортів сої досягає 25-28 ц/га для районів без зрошення і 32-35 і вище - на зрошуваних землях. На сьогодні середня урожайність сої в Україні не перевищує 14-15 ц/га.

Слід відмітити, що основним стабілізуючим фактором гарантованого одержання високих урожаїв сої є її вирощування на зрошуваних землях, що характерно для областей південного Степу - Херсонської, Миколаївської, Одеської областей та АР Крим. Посівні площі під цією культурою на зрошенні, в останній період, мають чітку тенденцію до зростання. Так, наприклад, в Херсонській області за період з 2003 по 2007 рік посівні площі під соєю зросли з 23,2 до 80,4 тис.га, або в 3,5 рази. Що стосується врожайності, то за цей період вона майже не збільшилась, відповідно 20,7 і 21,0 ц/га.

Більша частина посівних площ зрошуваної сої, що висівається в зоні Степу, розміщена в сільгоспприємствах, решта - в господарствах інших форм, в т. ч. приватних .(табл.2)

Таблиця 2

Виробництво сої в Україні та південному регіоні на зрошуваних землях за 2008 рік. (с-г підприємствах)

Область	Зібрана площа, тис. га	Вал збір, тис. т	Урожайність ц/га
Україна	515,42	7771,6	15,1
АР Крим	8,42	206,3	24,5
Дніпропетровська	8,74	91,0	10,4
Донецька	0,80	5,4	6,8
Запорізька	7,14	106,1	14,9

Кіровоградська	42,52	542,9	12,8
Луганська	1,04	6,5	6,2
Миколаївська	8,03	59,8	7,4
Одеська	4,88	42,6	8,7
Херсонська	57,95	1607,0	27,7

Разом з тим, при застосуванні розробок науково-дослідних установ і досвіду передових господарств по впровадженню прогресивної технології, в багатьох господарствах південного Степу одержують на поливних землях значно вищі урожаї сої.

Прикладом можуть служити господарства Червоногвардійського району Республіки Крим, де щорічно врожайність сої досягає 22-26 ц/га і більше. Більше 25 ц/га зерна сої на площі 200-300 га одержують господарства цього району: «Україні», «Привільний», «Вітчизна». Найбільші посівні площі сої на зрошенні має ТОВ «Дружба народів», де щорічно засівається 700-1000 га сої, при врожайності 25-28 ц/га.

В дослідних господарствах «Каховське», «Асканійське», ВАТ «Таврійська перспектива» Каховського району Херсонської області стабільно одержують на 24-30 ц/га зерна сої на площі 200-300 га.

По 30,6 ц/га зерна з кожного поливного гектара одержано на полях програмованого вирощування сої в ВАТ «Прогрес» Царичанського району Дніпропетровської області, по 23,5 ц/га зібрані в птахорадгоспі ім. Горького Апостольського району та ВАТ ім. Мічуріна Новомосковського району цієї ж області.

В ЗАТ «Україна» і «Прогрес» Ізмаїльського району Одеської області на зрошенні одержують 25-35 ц/га зерна сої.

Для оцінки галузі соє виробництва, крім продуктивності, необхідно надати такі показники економічної ефективності вирощування цієї культури, як рівень собівартості, затрати праці, прибутковість.

Якщо в 2003 р в цілому на господарстві Херсонської області при врожайності 23,2 ц/га собівартість 1 ц зерна сої становила 30,98, в дослідному господарстві «Каховське», відповідно 21,7 і 32,63, в ТОВ «Петровське» - 19,7 і 35,65. Таким чином, відмічається чітка залежність між собівартістю і величиною врожайності. Разом з тим, у зв'язку з невпинним подорожчанням матеріально-технічних ресурсів, орендною платою, страх платежами, собівартість одиниці продукції сої зростає (таблиця 3).

Таблиця 3

Основні економічні показники при вирощуванні сої на зрошенні

Площа посіву, га	1
Урожайність зерна, т/га	3
Валовий збір, т	3
Реалізаційна ціна, грн./т	2700
Вартість вал. продукції, грн.	8100
Прибуток, грн.	3465,612
Рентабельність, %	74,8
Собівартість 1 т зерна, грн.	1544,80

Склад виробничих витрат на 1 га

№	Найменування витрат	Один. виміру	Кількість	Вартість, грн..	Питома вага, %
1.	Зар.плата з нарахуванням	грн.	-	622,00	13,4
2.	Пально-мастильні матер.	л	59,7	388,05	8,4
3.	Насіння (еліта)	кг	100	800	17,3

4.	Мінеральні добрива	кг	290	607	13,1
	у т.ч. аміачна селітра	кг	90	207	4,5
	суперфосфат гран.	кг	200	400	8,6
5.	Нітрагін	порц./га	1	18	0,4
6.	Пестициди, всього	-	-	230,16	5,0
	у т.ч. дуал	л	1,2	155,16	3,3
	база гран	л	2	75	1,6
7.	Вода	м	2000	260	5,6
8.	Електроенергія	кВт/год	958	670,6	14,5
9.	Амортизація	грн.	-	58,92	1,3
10.	Поточний ремонт	грн.	-	46,45	1,0
11.	Транспорт	грн.	-	29,90	0,6
12.	Орендна плата за землю	грн.	-	500,00	10,8
13.	Всього прямих затрат	грн.	-	4213,08	90,9
14.	Накладні витрати	грн.	-	421,3	9,1
15.	Разом витрат	грн.	-	4634,39	100,00

Анотація

Дана оцінка сучасного стану розвитку галузі соє виробництва в зоні Степу України і зокрема на зрошуваних землях південного регіону. Приведено результати економічних і виробничих показників вирощування сої в кращих підприємствах та зроблено акцент на необхідність та резерви зниження собівартості і трудоемкості продукції.

Ключові слова: соєвиробництво, економічна ефективність, продуктивність, собівартість.

Анотация

Дана оценка современного состояния развития отрасли соеопроизводства в зоне Степи Украины и в частности на орошаемых землях южного региона. Приведены результаты экономических и производственных показателей выращивания сои в лучших предприятиях и сделано акцент на необходимость и резервы снижения себестоимости и трудоёмкости продукции.

Ключевые слова: соеопроизводство, экономическая эффективность, продуктивность, себестоимость.

Summary

Is given the estimation of the modern state of the development of a soy-bean production branch in a zone of Steppe of Ukraine and on the irrigated soils of the Southern region in particular. Are shown the results of the economic and production indicators of soy-bean growing in the best enterprises and is made the accent on the necessity and reserves of lowering of self value and labour capacity of a production.

Key words: soy-bean production, economic efficacy, productivity, selfvalue.

Список використаної літератури:

- Музиченко О. Соевий прорив/О. Музиченко/Пропозиція. -2005.- №8-9.-с.34-36
- Поздняков В.Г. Экономические и технические аспекты производства сои./ В.Г. Поздняков.- М. ВАСХНИЛ. 1990.-54 с.
- Сніговий В.С. Економічні показники виробництва сої на зрошуваних землях півдня України / В.С.Сніговий //Вісник науки Причорномор'я . - Миколаїв, 2004 - Вип.3.- с.111-117